

altid velkomne, selvom udgiverne ret beset ikke rigtig har vidst, hvad de skulle stille op med dem. Et par stykker af blomstermalerens gadescener vil nok for fremtiden glide ind i billedredaktørernes standardrepertoire.

Anders Monrad Møller

POUL DAM: Politikeren Grundtvig. Århus, Aros, 1983. 95 s. 90 kr.

Poul Dams bidrag til Grundtvig-årets strøm af publikationer er udgivet med støtte fra Folketingets præsidium, og den omhandler da også hovedsageligt Grundtvigs holdning til den parlamentariske pluralisme. Som omfanget antyder er det ikke en særligt dybdeborende bog. Dens nok væsentligste force er de mange og meget lange citater fra Grundtvigs politisk-orienterede tidsskrift »Danskere«, der udkom som ugeblad i årene 1848-1852. Af primært materiale er dette tidsskrift så afgjort Dams væsentligste kilde, omend han meget få steder også inddrager Grundtvigs historiske foredrag »Mands Minde« fra 1838. Det kan undre, at forfatteren ikke har fundet det nødvendigt at inddrage Grundtvigs verdenshistoriske fremstillinger og hans gendigtninger af den nordiske mytologi. Som 'gammel' højskolemand må Dam jo vide, at netop højskolernes udlægning af specielt »Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog« fra 1832 var politisk og politiserende. At mytologien blev udnyttet politisk er ikke ensbetydende med, at dens indhold var politisk i ordets gængse parlamentariske betydning, men indicerer, at indholdet havde politisk betydning for danskere i anden halvdel af det 19. århundrede, hvorfor det ville have været 'naturligt' at inddrage denne vinkel i en bog om den politiske Grundtvig.

Et andet og større problem omkring Dams fremstilling er metodisk og teoretisk betinget. Fremstillingen prætenderer ikke at ville give et fuldstændigt billede af personen Grundtvig. Tværtimod understreger allerede titlen, at kun een enkelt del af personen gøres til genstand for behandling. Med andre ord: den Grundtvig, der igen og igen understregede nødvendigheden af at betragte alle ting i deres respektive sammenhænge på alle livets forskellige planer, bliver i denne bog (som i mange andre) gjort til genstand for opsplnitning med efterfølgende behandling af et del-problem. Dam har end ikke forsøgt at lægge en totalitetsbetragtning 'ned over' Grundtvigs politiske synspunkter. Den politiske opfattelse betragtes isoleret fra religiøse, økonomiske, sociale, uddannelsesmæssige og videnskabsteoretiske aspekter af Grundtvigs tænkning. Metodisk er det næsten umuligt at foretage en analyse uden at foretage en opsplnitning som den Dam har foretaget. Kritikken af Dam er derfor rettet mod det faktum, at han ikke gør opmærksom på, at han har foretaget den nødvendige opsplnitning, ligesom en afsluttende opsamling og et forsøg på at opstille en totalitetsbetragtning savnes.

Problematisk er også Dams behandling af så centrale begreber i 1840'ernes politiske debat som lighed og frihed. Således hedder det, at Grundtvig gik ind for »at skaffe så mange bønder som muligt ejendomsret til den jord, de dyrkede«, ligesom det pointeres, at han støttede den lige og almindelige valgret. At postulere Grundtvig som støtte for lighedstanken på dette grundlag er i sig selv betænkeligt, men det understreger glimrende analyseniveau'et i bogen. I den grundlovgivende rigsforsamling udtalte Grundtvig i 1849, at han til det yderste ville sætte sig mod enhver tyrant, »han kalde sig nu Napoleon eller Lighedsprin-

cip«, ligesom han i »Danskeren« i 1848 påstod, at ethvert forsøg på at gennemføre en samfundsmæssig lighed uvægerligt ville resultere i, at den laveste fællesnævner blev målestokken. Udover at det altså er direkte fejlagtigt, når Dam påstår, at Grundtvig hævdede ligheden i den politiske debat, lægger samme del af bogen op til et endnu større problem. Således giver den måde, hvorpå Dam behandler Grundtvigs opfattelse af frihedsbegrebet, det indtryk, at Grundtvig blot var et radikalt halehæng til den nationalliberale bevægelse. Dam lader Grundtvigs ordvalg stemme overens med den betydning, som netop de nationalliberale, der var førende i den artikulerede opposition mod enevælden, tillagde ordene. At Grundtvig talte om »de borgerlige friheder« og ikke de borgerlige rettigheder i f.eks. »Mands Minde«, påvirker tilsyneladende ikke Dam, der fremsætter sine vurderinger af Grundtvigs udsagn ud fra det synspunkt, at begrebernes betydning for Dam og Grundtvig nok var identiske. Det er de ikke. At Dam ikke grundlæggende har forstået forskellene mellem de nationalliberales og Grundtvigs definitioner af væsentlige politiske begreber, betyder, at Grundtvig bliver fremstillet nøjagtigt som store dele af samtiden omfattede ham – som et tægehorn og et vrøvlehoved.

Blot at fremstille Grundtvig som en radikal politiker fratager ham endvidere hans væsentligste betydning i dansk politisk kultur. Grundtvig forsøgte ikke kun at sikre den individuelle frihed indenfor de spæde kapitalistiske rammer, men han forsøgte at opstille en ny og alternativ verdensforklaringsmodel for alle klasserne i det danske samfund ved overgangen til den politiske parlamentarisme.

Lars Kaae Hansen

LOTHAR GALL: Bismarck. Der weisse Revolutionär. Frankfurt am Main, Propyläen Verlag, 1980. 812 s.

I en forskningsoversigt fra 1978 efterlyste Lothar Gall et samlet billede af Bismarcks person og politik på grundlag af den nyeste intensive forskning i »Reichsgründungsperioden«. Og nu foreligger Galls eget bidrag: Den store Bismarck-biografi med undertitlen »Der weisse Revolutionär«.

Lad det være sagt med det samme: Dette er et imponerende og meget spændende bidrag til Bismarck-forskningen, og det er lykkedes Gall at skrive et værk, som forskere i Tysklands historie i det 19. årh. nødvendigvis må tage stilling til.

Biografien er delt i tre hovedafsnit, hvor Gall i det første følger udviklingen frem til Bismarcks udnævnelse til gesandt i Frankfurt. Som afgørende dokument opfattes hans tale i landdagen den 6. sept. 1849, fordi han her klart opridsede de to muligheder, der eksisterede i preussisk politik: En genoptagelse af samarbejdet med Østrig eller en preussisk ekspansionspolitik. Hvad han selv foretrak kom først frem i Frankfurt. Her var det hadet mod Østrig, der dominerede, og da Bismarck i 1858 er på vej fra Paris til St. Petersborg erklærer han da også, at Preussens mål må være »at fjerne Østrig fra det egentlige Tyskland«.

Gall demonstrerer klart sin vurdering af personens rolle i historien ved at lade 22. sept. 1862 være en »verdenshistorisk dato«. Men det er Galls fortjeneste også at have påvist på hvor usikker grund Bismarck stod i 1860'erne. Hans fremstilling af udnævnelsen i erindringen kaldes et mesterværk i legendedannelse, og hans